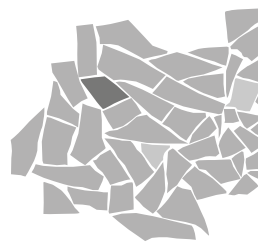
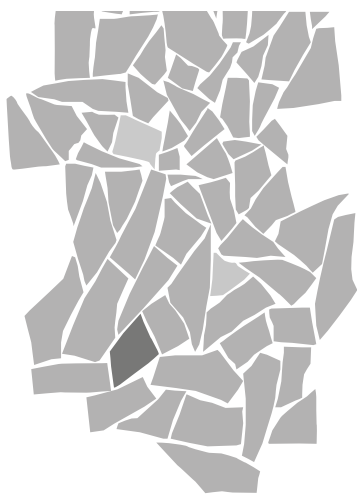

Andana
editorial

Col·lecció
TRENCAÏS

L'edició d'aquest llibre ha comptat amb el suport de:

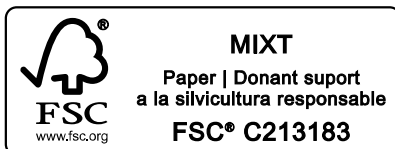
**Generalitat
de Catalunya**

- © del text original: Ramon Llull
- © del pròleg, les introduccions i l'adaptació: Enric Senabre
- © Il·lustració de la coberta: Lawerta
- © Il·lustracions de les làmines: Jacques de Sève dins d'Histoire naturelle, générale et particulière

Revisió lingüística: Maria Quiles

© Andana Editorial
Av. Aureli Guaita Martorell, 18
46220 Picassent
andana@andana.net
www.andana.net

1a edició: novembre de 2025
ISBN: 979-13-87883-22-5
Dipòsit legal: V-5011-2025
Imprés a Gràfiques Martí

Prohibida la reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquest llibre en cap forma ni per cap mitjà sense l'autorització escrita de l'editor. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, podeu adreçar-vos a Cedro (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

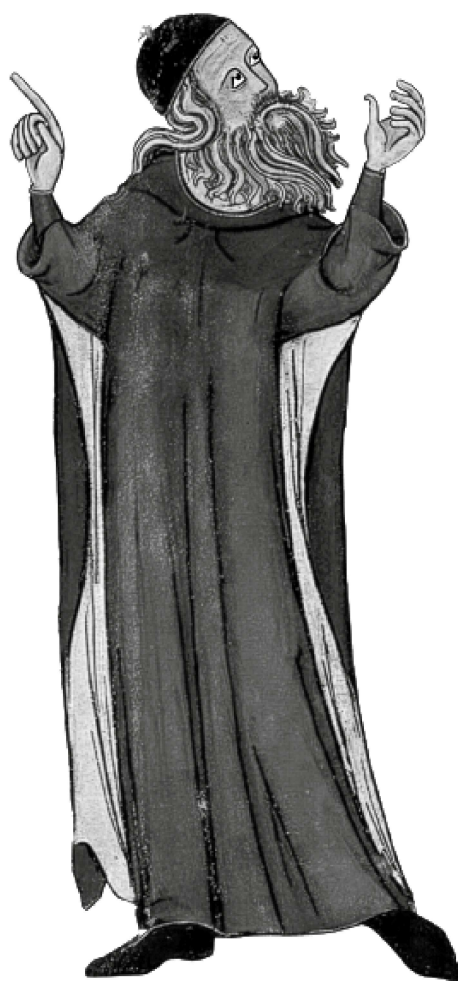

Índex

Pròleg	11
Comença la setena part del Llibre de meravelles: el Llibre de les bèsties.....	21
Introducció al capítol I.....	25
I. De l'elecció del rei	29
Introducció al capítol II.....	35
II. Del consell del rei.....	39
Introducció al capítol III.....	45
III. De la traïció que la Rabosa va ordir contra el rei.....	49
Introducció al capítol IV	57
IV. De la manera com la Rabosa va arribar a ser portera del rei	61
Introducció al capítol V.....	79
V. Sobre els missatgers que el Lleó va enviar al rei dels homes	83
Introducció al capítol VI	97
VI. De la batalla del Lleopard i la Pantera.....	101
Introducció al capítol VII	117
VII. De la mort de la Rabosa	119

LIBRE de les BÈSTIES

Ramon Llull
Versió a cura d'Enric Senabre

Pròleg

Puc imaginar l'ànim amb què encares la lectura de l'obra que tens entre les mans. Un llibre obligat, antic, d'animalets i, a més, d'un autor vell i medieval. T'entenc, i és normal que ho penses, però vull demanar-te un mínim esforç: continua llegint, perquè potser t'agradarà més del que pots anticipar, malgrat tots aquests condicionants inicials. I si al remat, després d'haver-ho intentat, t'avorreixes, sempre et queda el ChatGPT. Pregunta-li de què va, de segur que t'estalvia la lectura, però també el plaer, encara que si a hores d'ara no hem aconseguit seduir-te, potser no pagava la pena.

L'autor, un home d'acció

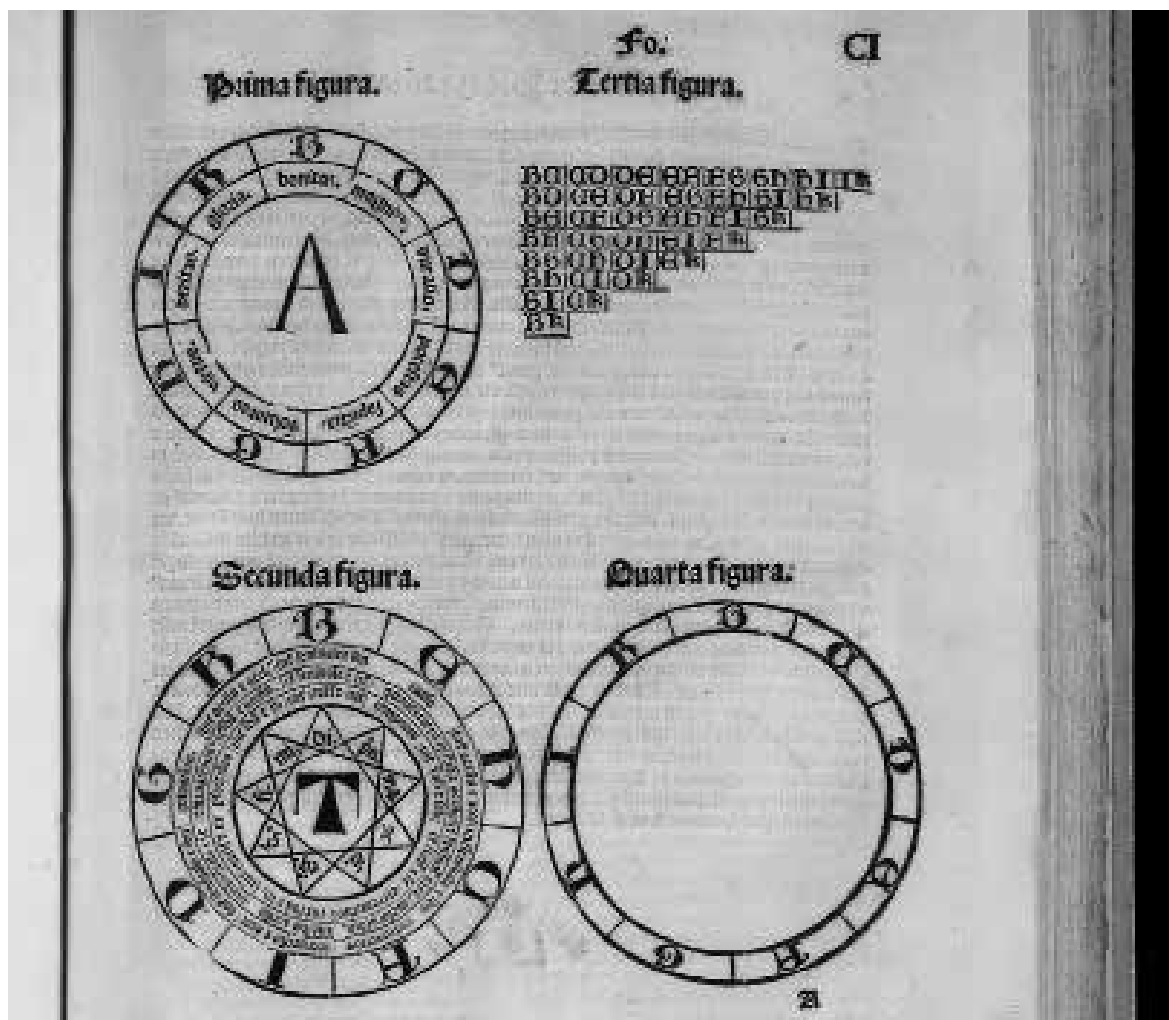
Ramon Llull és un personatge fascinant, sí, de debò, no t'ho dic per compromís ni per enganyar-te i que continues llegint. Si més no, a mi em va provocar molta curiositat i simpatia quan el vaig descobrir. Pensa que fins als trenta anys va ser un fester total, d'aquells que tanquen els bars i són

dels que fan comboi. A la seua manera i segons es feia al seu temps, clar. Va ser cavaller, cortesà i personatge ben conegut a la cort de l'infant Jaume II de Mallorca. Escrivia versos apassionats a diverses amants mentre acomplia amb el deure social del matrimoni i tenir fills.

Fins que Jesucrist crucificat se li va aparéixer mentre escrivia versos, però no una vegada ni dos, no, se li va aparéixer fins a cinc nits. I, clar, després d'una experiència així no pots fer res més que dedicar-te a difondre la seua paraula. I això va fer, va decidir dedicar la seua vida a tres grans objectius: escriure un llibre que mostrara la veritat de la religió cristiana, convertir els infidels i convèncer les autoritats de la fundació de monestirs que formaren missioners per a aconseguir-ho. Va vendre les propietats que tenia, que no devien ser-ne poques, va deixar assegurada la vida a la seua família i va iniciar una existència dedicada a l'estudi, l'escriptura, el pelegrinatge i el predicament de la religió vertadera. La gràcia va ser que ho va fer des del diàleg, la comprensió i la discussió raonada.

Però no penses que a partir d'ací la seua vida va ser avorrida; al contrari, va ser ben moguda, viatgera i entretinguda, com correspon a l'home d'acció que era. És cert que va tenir anys d'estudi, els primers nou anys posteriors a la revelació divina, que va dedicar a la investigació i a aprendre àrab, per a la qual cosa va comprar un esclau sarraí que, sembla, el va intentar assassinar. Si bé, a partir d'aquest moment comença el thriller, va viatjar sense parar des de la seua Mallorca natal arreu del món conegut. Primer a Montpeller on estava la cort de Jaume II, per tal de proposar-li la fundació del monestir

de Miramar i convèncer-lo de les bondats de la seua Art (una combinació de símbols presentada gràficament, considerada el primer algoritme de la història, que va crear per ajudar els predicadors cristians en la seua missió evangelitzadora). Després, a Roma, on es va trobar que el papa Honori IV acabava de morir. De seguida a París, a la Universitat de la Sorbona, per tal d'explicar l'Art que havia descobert, sense massa èxit en aquest primer intent, tot i que li va permetre escriure el Llibre de Meravelles.

Figures de l'art demostrativa de Ramon Llull.

Però Ramon Llull no era de desanimar-se ni quedar-se quiet, va continuar escrivint i predicant a Roma, Gènova, Tunísia (el primer viatge dels tres o quatre que hi va fer per convertir els musulmans i que van comportar-li tortures, una condemna a mort i la posterior venda com esclau), Nàpols, Xipre (per preparar la croada definitiva a Terra Santa), Pisa, Marsella, Barcelona, una altra vegada Tunísia... fins a acabar la seua vida vora els vuitanta-quatre anys, no sabem si al vaixell que el tornava a casa o ja en terres de Mallorca.

L'època, canvis i intrigues a palau

L'època que va viure Llull també era apassionant, tot i que potser penses que l'Edat Mitjana era avorrida i tancada; res més lluny de la realitat, van ser un temps de canvis profunds. De fet, ell va nèixer just després de la conquesta de Mallorca per Jaume I, potser el 1232 (algunes fonts parlen de principis de 1233 i, fins i tot, del 1235), en una societat que mantenia una diversitat cultural increïble per als nostres dies. Hi convivia jueus, musulmans i cristians en una relació complicada, però diversa, tot i que eren aquests últims els qui imposaven el model polític i social, i també la llengua. El català era l'idioma de prestigi, però els infidels parlaven en àrab. Llull era conscient d'aquesta situació, i per això va voler aprendre la seua llengua, per tal de convertir-los a la vertadera religió, la cristiana, a través de l'argumentació i el diàleg.

Una vegada mort Jaume I, el seu fill Jaume II de Mallorca va heretar el regne de Mallorca i Montpeller, i Ramon Llull,

LA CIUTAT
DE
MALLORCA
A
RAMON LLIBRE

AVUITA
MONTANILLA
ET
MATEU DE LA
SERRA
VIVE VIVIT DICI
ET
SERRA DE LA
VIVA MONTANILLA

bon conseller que va saber exercir la seua influència sobre el rei, va aconseguir fundar un monestir a Miramar per tal d'ensinistrar tretze frares franciscans que havien d'aprendre àrab i teologia d'una manera pràctica, amb l'objectiu de convertir la població musulmana.

La mediterrània parlava català i el regne de Mallorca disposava de consolats i colònies als ports principals, també als de domini musulmà. Llull va aprofitar aquesta situació per a aconseguir permís per a viatjar a terra infidel i intentar convertir-los. Com ja hem explicat, ho va fer tres o quatre vegades en les quals va discutir amb els principals intel·lectuals musulmans, amb reis i autoritats religioses, i també va estar empresonat i torturat i, fins i tot, va patir un naufragi prop ja del port de Pisa en el qual va perdre l'obra escrita que transportava i quasi la vida.

Però les vicissituds polítiques de l'època no paraven, la disputa de Jaume II de Mallorca amb el seu germà, Pere el Gran, rei d'Aragó, de València i comte de Barcelona, el portà a perdre els seus territoris a mans del seu nebot Alfons III, que va desposseir Jaume II de Mallorca. La cort de Jaume II s'instal·là a Perpinyà i Montpeller i Llull va abandonar l'illa i buscà empara entre Montpeller i la cort francesa de Felip IV el Bell. Posteriorment, tretze anys després, Jaume II va recuperar Mallorca i Llull va tornar a l'illa on havia nascut.

El govern religiós també va ser mogut, el papat era un niu d'intrigues polítiques que impedièn Llull aconseguir l'ajuda que volia per als seus propòsits d'evangelitzar els musulmans, tant els que vivien a terra cristiana com els del

nord d'Àfrica. Ho va intentar amb Honori IV, però va morir just abans d'arribar Llull a Roma i el papa següent va tardar a ser designat; onze mesos van haver de passar fins el nomenament de Nicolau IV. El següent va ser Celestí V, el papa franciscà més receptiu als seus projectes, però va renunciar al papat de manera voluntària abans de poder ajudar-lo (una situació que Ramon Llull ja havia imaginat en una de les seues obres, Blanquerna). Finalment, Bonifaci VIII va ser el papa amb qui més va tractar Llull per tal de portar endavant la seua funció, però tampoc li va fer massa cas, potser el veia com un personatge massa utòpic i insistent, no debades coneixien el nostre autor com «el boig».

Una obra extensa i diversa

Si Ramon Llull haguera nascut en el segle XXI, de segur que seria influenciador i tindria un canal de TikTok i Twitch. Però va nèixer en el segle XII i l'eina de què disposava per a difondre el seu missatge més enllà de la seua presència física era la paraula escrita. I no ho va dubtar, es va dedicar a escriure de manera obsessiva en totes les llengües que podien donar-li ressò entre el públic potencial que podia abastar.

Llull va escriure unes 280 obres (aproximadament, perquè no hi ha consens entre les veus expertes), la meitat en llatí, però moltes en català i àrab. La major part de les escrites en llatí estaven dedicades a tractar temes filosòfics, teològics, científics i erudits, però quan volia adoptar un to més divulgatiu o literari ho feia en català. De fet, Llull ha estat un dels primers escriptors en llengua catalana. Si bé, també

en va escriure moltes en àrab, sobretot les de temàtica de discussió religiosa i missionera. Tenia molt clar a qui volia convèncer i modificava llengua, estil i contingut en funció de l'audiència.

Ell va ser el primer que va utilitzar el català més enllà dels textos jurídics, religiosos o històrics i va iniciar la llengua literària amb el Llibre d'amic e amat, una de les primeres obres escrites en la nostra llengua, però també el Cant de Ramon, l'Arbre de ciència o el Llibre de meravelles.

El Llibre de les bèsties

I arribem al nostre llibre, que vull presentar-vos i convidar-vos a llegir. El Llibre de les bèsties és una de les parts d'un llibre més ampli, el Llibre de meravelles; concretament, és la setena part de les deu que conformen el de meravelles. En aquest, Fèlix, el protagonista, recorre el món mentre dialoga amb savis, religiosos i persones del poble sobre els diferents aspectes de la creació i el seu creador; Déu, els àngels, el cel, els elements de la terra, les plantes, els metalls, els animals (o les bèsties), la humanitat, el paradís i l'infern.

I en aquest context trobem el seté llibre, l'anomenat Llibre de les bèsties, que és molt diferent, perquè el protagonista no és el mateix que en la resta dels capítols; no és Fèlix, sinó les bèsties mateixes, que, a través de les seues converses i accions, ens parlen metafòricament de la política humana.

Pot semblar un conte infantil, un llibre de faules i rondalles o simplement una ocurrència de l'autor, però no ho és. Perquè Llull aprofita aquest caràcter metafòric per a

parlar de qüestions molt mundanes i fer-ho amb més llibertat. Els animals contenen «exemples», rondalles o faules que tenen un caràcter exemplificador per tal d'orientar les decisions polítiques dels governants terrenals. Entre les bèsties, ressalta la figura de la Rabosa, Renard, que es converteix en el personatge principal de la trama i mostra un model polític contrari a l'estamentari i religiós medieval, que encarna el Lleó, però que anticipa una manera de fer política més moderna que arribarà un segle després.

Si he aconseguit convèncer-vos amb aquesta curta presentació, continuem amb la lectura del llibre, perquè podrà ajudar-vos a pensar sobre qüestions ben actuals, tot i estar escrit fa ja vora vuit segles. Un clàssic ho és perquè ens parla i ens interpel·la el present, si Llull no ho aconsegueix, no en mereixeria la qualificació, però espere que sí. Amb tot, jutgeu vosaltres mateixos, jo només he apuntat algunes qüestions orientatives, que podeu saltar-vos, en les breus introduccions de cada apartat.

Endavant.

Comença la setena part del Llibre de meravelles: el Llibre de les bèsties

En acomiadar-se del filòsof, Fèlix va seguir per una vall plena d'arbres i fonts. A l'eixida, va trobar dos homes amb grans barbes i cabells llargs que anaven vestits pobrament. Fèlix els va saludar i ells li tornaren la salutació.

—Bons amics —va dir Fèlix—, d'on veniu? I de quin orde religiós sou? Perquè, segons la vostra roba, feu pensar que pertanyeu a algun.

—Senyor —respongueren els homes—, venim de terres llunyanes i hem passat per una plana propera on hem trobat una gran reunió de bèsties salvatges capficades en l'elecció del rei. Pel que fa a la segona pregunta, el nostre orde és el dels apòstols, i fem vot de pobresa amb els vestits i la manera de viure, com ells quan habitaven el món.

Fèlix es va mostrar admirat per l'orde tan alt que havien abraçat els apòstols i manifestà la seua veneració per aquells homes amb les paraules següents:

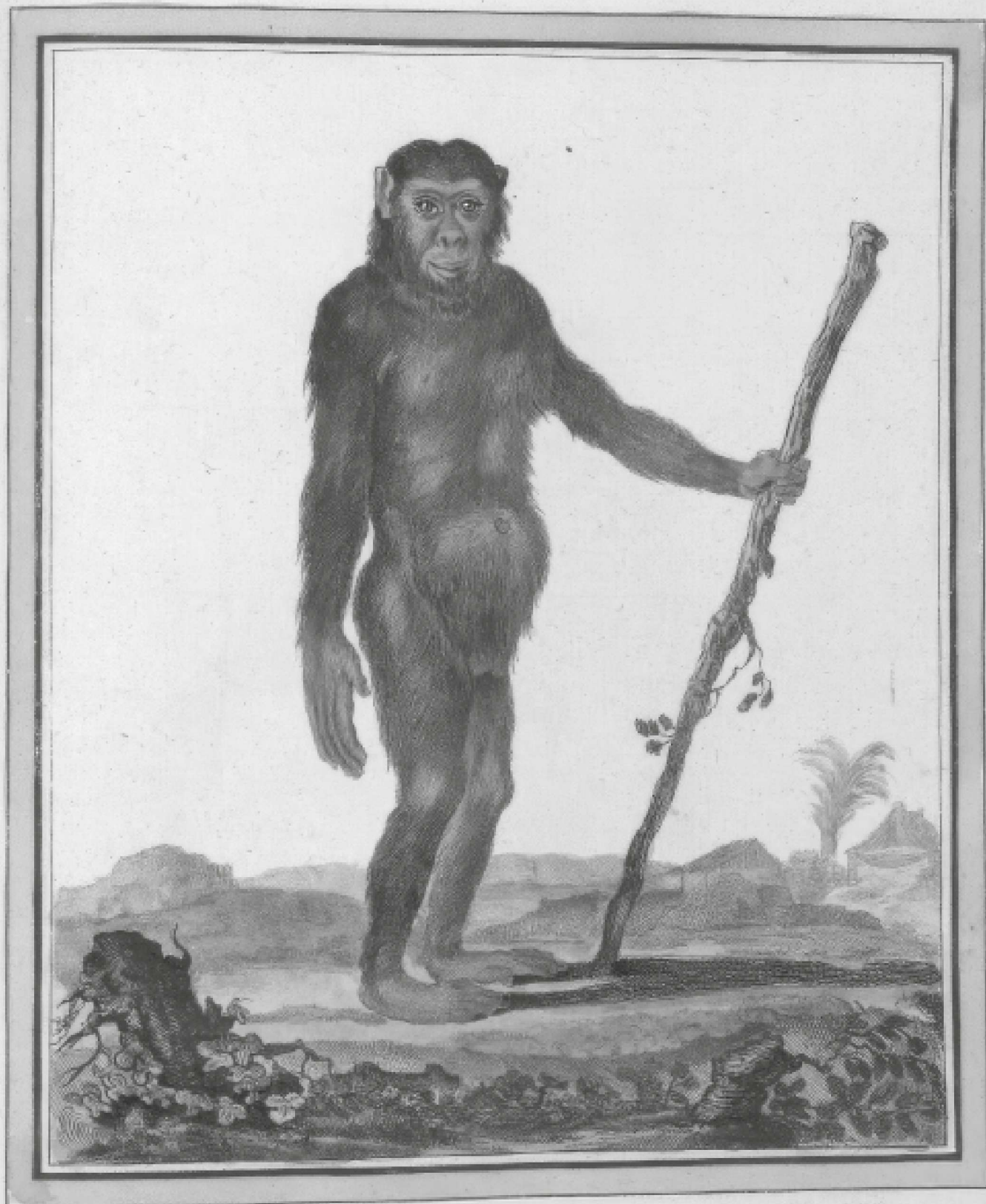
—L'orde dels apòstols és el més gran de tots. Els qui el professen no tenen por de la mort i tenen la missió de convertir els infidels que viuen en l'error i redreçar els cristians que viuen en pecat a través de l'obra i predicació de la vida santa que mai abandonen mentre els queden forces.

—Senyor —van contestar ells—, nosaltres imitem la manera de viure dels apòstols, tot i que no som dignes de viure una vida tan alta com ells, la representem amb la nostra roba, la nostra pobresa i la manera com caminem pel món. Tenim esperança perquè sabem que Déu ens enviarà homes de vida santa que reforcen el nostre orde, homes excel·lents en ciències i llengües que sabran predicar i convertir els infidels amb l'ajuda de Déu, ells donaran bon exemple als cristians amb la vida i amb les paraules. Per aconseguir la pietat de Déu i el desig dels cristians en la vinguda d'homes tan necessaris, nosaltres representem en persona els apòstols.

Fèlix esclatà en plors d'emoció amb ells perquè li agradava molt el que sentia, i a continuació pronuncià unes paraules:

—Oh, senyor Déu Jesucrist! On és ara aquell fervor i devoció santa que tenien els apòstols, que no titubejaven a enfrontar treball i mort per amor i coneixement de Déu? Estimats Déu, que arribe tan prompte com siga possible la vida santa que trobem representada en la figura dels homes ací presents.

Després de tan belles paraules, Fèlix encomanà a Déu aquells homes sants i se n'anà cap al lloc on les bèsties volien triar rei.

INTRODUCCIÓ AL CAPÍTOL I DE L'ELECCIÓ DEL REI

Vivim un temps de canvi polític, en què allò que abans es valorava, ara es menysprea. Se sol demanar al governant (al rei) que siga honrat, treballador i coneixedor dels assumptes d'estat. Sembla una bona aposta. Darrerament, l'aparició d'alguns governants (i reis) que fan gala de la seua ignorància i falta d'escrúpols morals ens ha trasbalsat, sobretot quan la ineficàcia d'aquests ens pot portar a la catàstrofe (natural, econòmica, social...) o directament a la guerra. Podeu recordar catàstrofes naturals mal gestionades com ara inundacions, huracans o terratrèmols, o també podeu pensar en la gestió (o mala gestió) de les crisis econòmiques i sanitàries o, en el pitjor dels casos, la incapacitat d'aconseguir una pau digna. Una cosa semblant devien pensar les bèsties de Llull quan es reuniren per triar el seu monarca; voldrien un sobirà savi i fort, però, al mateix temps, li tenien por pel poder que acumularia. La solució d'aquest dilema la podeu trobar llegint el text de Llull.

Al remat, els animals acaben fent un poc el que fem nosaltres, els humans: triar aquell que ens sembla més fort i poderós amb l'esperança d'obtenir protecció davall de les potes (o urpes), com passa en l'exemple de la catedral que ens conta Llull. No vull fer-vos-en cap espòiler, heu de llegir-lo si voleu saber com

passa. Si bé, oh sorpresa!, les primeres decisions del nou rei (del nou governant) castiguen els dèbils, els desheretats, els indefensos i promouen lleis que els perjudiquen i els discriminen, mentre que afavoreixen els seus, els poderosos, els afalagadors, els col·laboradors necessaris de qualsevol govern. Com podien les bèsties haver ni tan sols desitjat o imaginat que un governant poderós els protegiria? Doncs sí, també ens passa als humans, només heu de mirar els resultats electorals recents i les primeres mesures adoptades. Els fotuts, els mateixos. Veig els immigrants expulsats per les primeres mesures d'un govern que ho avisava o la cessió de recursos als que més tenen per la via de reformes fiscals.

Però als desheretats potser els queda l'auxili de la justícia, de la humanitat, de Déu mateix, o de l'amo en el cas de les bèsties. Quin fart de riure! Si algú acudeix a defensar-los, no és perquè els interessin, sinó perquè volen emportar-se la seua part del pastís o de la carronya. Per a ells no són més que una mota de pols sense importància. Imagine la població d'un estat envaït i ocupat demanant ajuda als organismes internacionals i sentint el silenci per resposta.

Sí, la recepta de Llull és mantenir el que tenim, que, si més no, ha funcionat durant segles i ho han fet els nostres, tot i que comporta injustícies atàviques i discriminacions renovades. Però ell és un tradicionalista, a més de cavaller dins d'una organització social separada en estaments dels quals ells són els superiors; per això, pot ser fins i tot lògic que preferisca conservar el que hi ha malgrat el mal funcionament que el beneficiava, però, i vosaltres? També preferiu allò de «millor el mal conegut que el bé

per trobar»? I més quan el mal conegut és insuportable? Però la interpretació ha de ser vostra, així que endavant i sense por, llegim directament les bèsties de Llull.

I.

De l'elecció del rei

En una ampla planícia, on brollava l'aigua clara, s'havien reunit les bèsties que volien triar un rei. Al remat, i després de grans i acalorades discussions, la majoria va acordar proclamar sobirà el Lleó; però el Bou no hi estava d'acord, s'hi va oposar amb determinació i va pronunciar les paraules que escoltaren els presents:

—Senyors, un monarca ha de ser noble i seductor, excel·lent, humil i respectuós amb els seus. El Lleó no és distingit ni s'alimenta d'herba, sinó que s'alimenta de les altres bèsties sense respectar-les. Quan crida, la seua veu ens encomana una por que ens fa tremolar a tots. Per això, aconselle i propose el Cavall, ell serà millor rei, perquè és il·lustre i humil, subtil i gens altiu i, el més important, no menja carn.

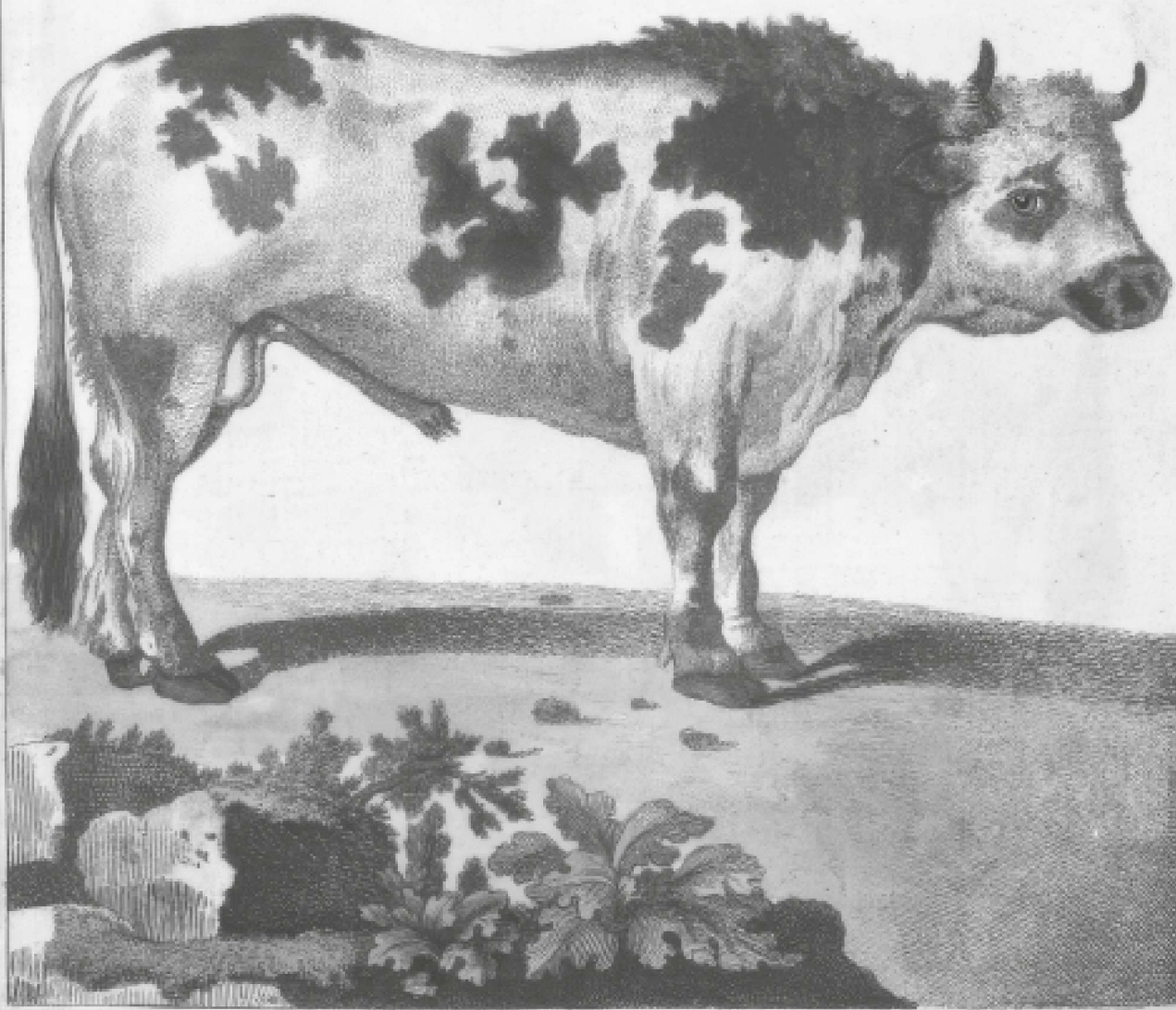
L'opinió va agradar al Cérvol, al Cervatell, al Mardà i a tots els animals herbívors. Però Renard, la Rabosa, alçà la veu davant de tots i digué:

—Estimats, Déu va crear el món per a ser adorat i conegut pels humans, no perquè els humans ho foren. Si seguim el seu propòsit, ell volia que les bèsties serviren els humans, tant si viuen de carn com d'herba. Per tant, no feu cas al Bou, ell detesta el Lleó perquè és carnívor, millor escolteu la norma divina que estipula l'ordre entre les criatures.

El Bou i els seus partidaris no van acceptar les paraules de Renard i van mantenir la proposta de fer monarca el Cavall. Argumentaven que tenia una postura més honesta, perquè tot i ser herbívor i competir pel seu aliment, el preferien per la noblesa. La proposta de la Rabosa no era lleial, deien, ella preferia el Lleó com a altesa reial perquè se'n beneficiava de les sobres, no per la mateixa grandesa del Lleó.

La confrontació va arribar a enfrontaments impossibles de conciliar, de tal manera que l'elecció es va anul·lar. En aquell moment, l'Os, el Lleopard i la Pantera van intuir una oportunitat i van recomanar la suspensió de la tria fins a un moment més adient amb l'esperança de ser presentats com a reis ells mateixos, argumentant que en el moment present era impossible decidir qui seria el millor governant. Però la Rabosa va llegir perfectament les intencions ocultes dels tres carnívors i va parlar de manera artificiosa:

—En una catedral s'elegia un bisbe i els canonges discutien entre ells. Els uns volien triar el sagristà, perquè era savi i virtuós. L'ardiaca (successor natural del bisbe) i el director del cor volien imposar el seu candidat i preferien un canonge simple i inculte, però bona persona. El canonge, afalagat però incrèdul, no entenia res del que deien els seus

defensors. En la disputa, un canonge digué: «Si fem mandatar el Lleó, amb l'oposició de l'Os, la Pantera i el Lleopard, sempre estaran en disputa amb ell. I si fem jerarca el Cavall, i el Lleó desobeeix el seu mandat amb la força que li confereix la naturalesa, com podrà venjar-se el Cavall?».

L'exemple de la Rabosa feu pensar l'Os, la Pantera i el Lleopard, els encomanà la por i van acceptar l'elecció del Lleó. Ells tres i la resta de bèsties carnívores imposaren la força contra les herbívores i elegiren finalment el Lleó. La primera disposició d'aquest fou concedir llicència a les bèsties carnívores per a alimentar-se de les herbívores.

Un altre dia, estaven de conclave el sobirà i els seus barons, reunits tot el dia fins a la nit organitzant la cort, sense haver menjat ni begut. Quan van acabar, el Lleó i els consellers demanaren al Llop i a Renard alguna cosa per menjar, ja que estaven famolencs. Els dos assistents explicaren que era tard per a caçar, però que a prop hi eren la Vedella, filla del Bou, i el Poltre, fill del Cavall, que els podrien servir d'aliment. Al Lleó li semblà un pla perfecte i els feu portar i preparar per a sopar. En assabentar-se el Bou i el Cavall del succés, s'enfurismaren i es dirigiren a l'amo per venjar el greuge. La resposta de l'humà fou cavalcar el Cavall i fer llaurar el Bou.

Uns dies més tard, en trobar-se els dos agreujats, parlaven entre ells de la situació que tenien. El Cavall explicava que el seu senyor el cavalcava dia i nit i el tancava quan no el necessitava. Fins i tot enyorava ser súbdit del Lleó, si no fora perquè menjava carn i podia convertir-se

en part del seu menú, i per això preferia ser súbdit explotat de l'humà que part de la dieta del Lleó.

El Bou contà al Cavall que llaurar durant tot el dia era molt pesat i que, a més, no rebia res a canvi, ja que l'amo no li donava ni un gra del blat que llaurava. Només podia alimentar-se de la pastura que les ovelles i cabres havien rebutjat. El Cavall l'intentava consolar.

Mentre parlaven, s'hi acostà un carnisser a qui havien encomanat revisar si el Bou estava prou gras per a posar-lo a la venda. En adonar-se'n, el Bou digué al Cavall que el seu senyor el volia vendre a l'escorxador per ser aliment dels humans. Tots dos coincidiren en la injustícia que representava el fet, després del servei prestat, i ploraren llargament. Després del plor, el Cavall aconsellà al Bou fugir i tornar a la seua terra, perquè més valia estar en perill de mort entre els seus que ser explotat i convertir-se en carn de torrada per a un senyor desagraït.